

Sygn. akt III CSK 305/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 maja 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Iwona Koper

SSN Karol Weitz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa B. W.

przeciwko H. J. i Gminie Miejskiej K. - Zarządowi Cmentarzy Komunalnych w K.
przy interwencji ubocznej po stronie pozwanej E. M.

o ustalenie prawa do dysponowania grobem,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 8 maja 2015 r.

skargi kasacyjnej pozwanej H. J.
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 21 stycznia 2014 r.,

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od pozwanej H. J. na rzecz
powódki 180 zł (sto osiemdziesiąt złotych) tytułem zwrotu
kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

W wyroku z dnia 21 marca 2013 r. w sprawie z powództwa B. W. przeciwko H. J. i Gminie Miejskiej K. - Zarządowi Cmentarzy w K., przy udziale – po stronie pozwanej - interwenienta ubocznego E. M., Sąd Okręgowy w K. ustalił, że powódce przysługuje prawo do współdecydowania – razem z dotychczasowym dysponentem H. J. – grobem murowanym (grobowiec) zlokalizowanym na Cmentarzu w K., na kwaterze 8 wojskowej, rząd pld., grób nr 5, w szczególności w zakresie: współdecydowania o przeznaczeniu wolnych miejsc w grobowcu, organizacji i sposobie pochówku, w tym co do sposobu pochowania zwłok ludzkich bądź ich ekshumacji, formy i sposobu sprawowania kultu zmarłych oraz ochrony ich dobrej pamięci i czci, decyzji odnośnie do urządzenia, remontu, konserwacji i zdobienia nagrobka, w tym umiejscowienia kwiatów, zniczy stałych, okresowych, prawa do ochrony przed naruszeniami, a także załatwiania spraw z Zarządem Cmentarzy Komunalnych w K.

W przedmiotowym grobie pochowani są: S. W. - dziadek powódki i interwenientki ubocznej oraz ojciec pozwanej H. J., M. W. – babcia powódki i interwenientki ubocznej oraz matka pozwanej H. J., a także M. W. – zmarły w 2007 r. ojciec powódki, brat pozwanej H. J. oraz wujek interwenientki ubocznej. Grób wykonano w latach 1963-1964 na zlecenie M. W. i z jego środków. Prawomocnym wyrokiem z dnia 8 stycznia 2010 r., sygn. akt. ... 1606/09, w sprawie z powództwa H. J. przeciw Gminie Miejskiej K. – Zarządowi Cmentarzy w K. Sąd Okręgowy w K. ustalił, że H. J. przysługuje prawo do dysponowania spornym grobem. Sąd Okręgowy z urzędu powiadomił E. W. o sprawie ... 1606/09 i pouczył ją o możliwości zgłoszenia interwencji ubocznej. Nie wzięła ona jednak udziału w tej sprawie.

Uwzględniając powództwo Sąd Okręgowy przyjął, że powódka ma interes prawny w żądaniu ustalenia prawa do współdysponowania grobem. Uznał też, że prawo to przysługuje jej z uwagi na pochowanie w grobie jej bliskich krewnych oraz wynikające z tego tytułu prawo do kultu pamięci tych osób.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 21 stycznia 2014 r. oddalił apelację pozwanej H. J. od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 21 marca 2013 r. Nie podzielił

zarzutów H. J. co do naruszenia przez Sąd pierwszej instancji art. 365 w zw. z art. 366 i art. 81 k.p.c. w kontekście skutków wyroku Sądu Okręgowego z dnia 8 stycznia 2010 r. w sprawie ... 1606/09. Przyjął, że w sprawie o ustalenie prawa do grobu współuczestnictwo osób dochodzących ochrony na podstawie art. 189 k.p.c. nie ma cech współuczestnictwa jednolitego. Założywszy, że powódka była interwenientką uboczną w sprawie ... 1606/09, Sąd Apelacyjny uznał więc, że jej interwencja nie była interwencją samoistną. Prawo do kultu pamięci osoby bliskiej stanowi dobro osobiste i jako prawo osobiste przysługuje powódce samoistnie i niepodzielnie niezależnie od takiego samego prawa pozwanej H. J. Nie może być więc mowy o wspólnym prawie, co wyklucza współuczestnictwo jednolite i przesądza o niesamoistnym charakterze interwencji ubocznej powódki w sprawie ... 1606/09. W związku z tym wyrok wydany w sprawie ... 1606/09 nie mógł odnieść wobec niej bezpośredniego skutku. Powódka miała więc prawo do wszczęcia sprawy o ustalenie jej prawa do dysponowania spornym grobem.

Pozwana H. J. zaskarżyła wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 21 stycznia 2014 r. w całości. W skardze kasacyjnej zarzuciła naruszenie art. 199 § 1 pkt 2 i art. 195 § 2 zdanie 2 k.p.c. Wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i o przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. (jak należy przyjąć - w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.) pozwana łączy z tym, że z mocy art. 366 w zw. z art. 365 § 1 k.p.c. Sąd drugiej instancji powinien był w niniejszej sprawie odrzucić pozew ze względu na powagę rzecz osądzonej – także względem powódki – wyroku Sądu Okręgowego z dnia 8 stycznia 2010 r. w sprawie ... 1606/09. Stanowisko o działaniu powagi rzeczy osądzonej tego wyroku względem powódki pozwana wywodzi z założenia, że prawo do spornego grobu przysługujące kilku osobom ma być wspólnym prawem pozwanej i powódki, w związku z czym w sprawie ... 1606/09 miałyby zachodzić potencjalnie współuczestnictwo jednolite pomiędzy pozwaną a powódką, a gdyby powódka była zgłosiła interwencję uboczną w tejże sprawie, wtedy byłaby to interwencja uboczna samoistna. Osoba, która byłaby współuczestnikiem jednolitym lub interwenientem ubocznym samoistnym, jest zaś

objęta prawomocnością materialną wyroku, w tym jego powagą rzeczy osądzonej, choćby nie uczestniczyła w postępowaniu, w którym zapadł wyrok.

Przyjmuje się, że uprawnienia, które określa się zbiorczym mianem „prawa do grobu” względnie „prawa do dysponowania grobem”, mogą przysługiwać więcej niż jednej osobie w stosunku do tego samego grobu (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 29 września 1978 r., III CZP 56/78, OSNCP 1979, nr 4, poz. 68; wyroki Sąd Najwyższego z dnia 7 maja 2009 r., IV CSK 513/08, nie publ.; z dnia 3 grudnia 2010 r., I CSK 66/10, nie publ.). Podkreśla się także, że uprawnienia te, wywodzone – jak w niniejszej sprawie – z dobra osobistego w postaci prawa do kultu zmarłych osób bliskich oraz ochrony ich dobrej pamięci i czci (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 1994 r., III CZP 155/94, OSNC 1995, nr 3, poz. 52; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2011 r., III CSK 340/10, nie publ.), mają głównie charakter osobisty i niemajątkowy, a towarzyszące im ewentualnie elementy natury majątkowej są zdominowane przez uprawnienia niemajątkowe (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 1994 r., III CZP 155/94, OSNC 1995, nr 3, poz. 52; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2010 r., I CSK 66/10, nie publ.).

Dobra osobiste osób fizycznych z natury rzeczy mają charakter indywidualny i przysługują konkretnym osobom. Jeżeli więc uprawnienia do określonego grobu są wywodzone z prawa do kultu zmarłych osób bliskich oraz ochrony ich dobrej pamięci i czci, wtedy również te uprawnienia mogą mieć wyłącznie charakter indywidualny, tj. przysługiwać indywidualnie oznaczonym osobom bliskim zmarłych pochowanych w grobie. W wypadku, w którym jest kilka osób, które, powołując się na swoje prawo do kultu zmarłych osób bliskich oraz ochrony ich dobrej pamięci i czci, wywodzą z tego swoje uprawnienia do grobu, w którym te osoby bliskie są pochowane, wtedy osoby te – ściśle rzecz biorąc – mogą być równolegle indywidualnie uprawnione do grobu, a nie współuprawnione do niego, jeżeli rozumiałoby się przez to, że uprawnienia do grobu są ich wspólnymi uprawnieniami. Odrębnym zagadnieniem jest to, że istnienie obok siebie równoległych uprawnień kilku osób do tego samego grobu powoduje, iż realizacja tych uprawnień musi być – o ile nie ma pomiędzy uprawnionymi zgody - harmonizowana, czemu służyć mogą w drodze ostrożnej analogii reguły dotyczące wspólnych praw, którymi

w prawie polskim – wobec braku przepisów o wspólności praw w ogólności – mogą być tylko przepisy o współwłasności (por. - przy założeniu jednak wspólności uprawnień, choćby majątkowych, tworzących „prawo do grobu” – wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 1978 r., I CR 57/78, OSPiKA 1979, nr 9, poz. 163; z 7 maja 2009 r., IV CSK 513/08, nie publ.; z dnia 3 grudnia 2010 r., I CSK 66/10, nie publ.).

Przechodząc na grunt okoliczności niniejszej sprawy stwierdzić należy, że o tym, czy i jakie znaczenie dla jej rozpoznania może mieć prawomocny wyrok wydany w sprawie ... 1606/09, decyduje – w kontekście zarzutu naruszenia art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. – to, jakie są granice podmiotowe prawomocności tego wyroku. Wyjaśnienia przy tym wymaga, że potencjalne objęcie osoby trzeciej prawomocnością materialną wyroku może uzasadniać zgłoszenie przez nią interwencji ubocznej samoistnej (art. 81 k.p.c.), nie jest jednak tak, że to objęcie tej osoby ową prawomocnością stanowi skutek rzeczywistego zgłoszenia interwencji ubocznej. W związku z tym okoliczność, że powódka – wbrew sugestii płynącej z uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego – nie zgłosiła interwencji ubocznej w sprawie ... 1606/09, nie ma znaczenia dla oceny, czy objęta jest ona prawomocnością materialną wyroku wydanego w tejże sprawie. Dla tej oceny decydujące jest, czy istnieją jakiegokolwiek podstawy do rozciągnięcia na nią tej prawomocności.

Podstaw takich nie ma w żadnym wyraźnym przepisie prawa. Nie ma bowiem normy, która rozszerzałaby prawomocność materialną takiego wyroku jak wydany w sprawie ... 1606/09 na osoby inne niż strony postępowania (art. 365 § 1 i art. 366 k.p.c.). Podobnie nie można przyjąć, aby spór o ustalenie prawa do dysponowania grobem z powództwa jednej osoby roszczącej sobie takie prawo z powołaniem się na własne dobro osobiste w postaci prawa do kultu pamięci osób pochowanych w grobie przeciw osobie trzeciej był sporem, w którym uzasadnione byłoby rozszerzenie pod względem podmiotowym granic prawomocności materialnej wyroku rozstrzygającego taki spór na inne osoby, nieuczestniczące w postępowaniu, które również roszczą się uprawnienia do przedmiotowego grobu z uwagi na ich analogiczne dobra osobiste. Równoległość i indywidualność uprawnień do grobu kilku osób przesądza o tym, że poszczególne osoby roszczą

sobie takie uprawnienia nie pozostają w stosunku do siebie ani do przedmiotu sporu w relacji, która powodowałaby rozciągnięcie granic podmiotowych prawomocności materialnej wyroku na każdego z uprawnionych. Granice te obejmują tylko tego uprawnionego, który wytoczył powództwo, albo który został pozwany. Przesądza to o tym, że zarzut naruszenia art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 365 § 1 i art. 366 k.p.c., jest bezzasadny.

Zarzucając naruszenie art. 195 § 2 zd. 2 k.p.c. pozwana podnosi, że Sąd Apelacyjny rozpoznał sprawę mimo niewłaściwego ukształtowania podmiotowego procesu, gdyż w charakterze strony powodowej konieczny był łączny udział powódki, pozwanej i interwenientki ubocznej. Konieczność ta miałaby wynikać z tego, że prawo do grobu, o które chodzi w sprawie, jest wspólne, w związku z czym powódka nie ma samodzielnie legitymacji procesowej czynnej. Dla uzupełnienia legitymacji po stronie powodowej zasadne miało w związku z tym być zastosowanie art. 195 § 2 zd. 2 k.p.c., a wobec nieuzupełnienia tej legitymacji powództwo należało oddalić.

Pomijając okoliczność, że art. 195 § 2 zd. 2 k.p.c. nie ma zastosowania przed sądem drugiej instancji (por. art. 391 § 1 zd. 2 k.p.c.), stwierdzić należy, że zarzut naruszenia tego przepisu przez pozwaną jest sprzeczny z omówionym już zarzutem naruszenia art. 199 § 2 pkt 2 k.p.c. Nie można bowiem jednocześnie twierdzić, że powództwo powinno być odrzucone z powodu powagi rzeczy osądzonej innego prawomocnego wyroku, i że powinno ono być oddalone z powodu braku legitymacji procesowej czynnej. Trzeba też podnieść, że rozumowanie pozwanej, zakładające, że powódka, pozwana i interwenientka uboczna – jako współuprawnione do spornego grobu – tylko razem mogłyby wytoczyć powództwo wobec osoby trzeciej o ustalenie prawa do tego grobu jednej z nich, tj. powódki, oznaczałoby, że powódka w istocie bez zgody pozwanej i interwenientki ubocznej nie mogłaby dochodzić ochrony prawa, które - według jej twierdzeń - ma jej przysługiwać. Ponadto rozumowanie to jest sprzeczne z tym, co pozwana sama uczyniła wytaczając powództwo w sprawie ... 1606/09.

Dla oceny zarzutu naruszenia art. 195 § 2 zd. 2 k.p.c. w okolicznościach sprawy decydujące jest jednakże założenie, że w razie, gdy uprawnienia do tego

samego grobu rości sobie kilka osób powołujących się na własne dobra osobiste w postaci prawa do kultu zmarłych osób bliskich pochowanych w tym grobie oraz ochrony ich dobrej pamięci i czci, uprawnienia te mają charakter równoległy i indywidualny i nie są uprawnieniami wspólnymi tych osób. Założenie to prowadzi bowiem do tego, że każda z osób roszcujących sobie w takiej sytuacji uprawnienia do grobu ma własną, indywidualną legitymację procesową do dochodzenia ustalenia tych uprawnień, jak również własną indywidualną legitymację procesową do występowania w sprawie o takie ustalenie po stronie biernej. Czyni to zarzut naruszenia art. 195 § 2 zd. 2 k.p.c. bezzasadnym.

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ oraz art. 98 § 1 i 3, art. 108 § 1 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., orzekł jak w sentencji.